

Η εξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

/ [Πεμπτούσια](#)

Image not found or type unknown

Συνεχίζουμε το αφιέρωμά μας στη σχέση της Ορθοδοξίας με τα δικαιώματα του ανθρώπου, που βασίζεται σε σχετική μελέτη του Παναγιώτη Πολυχρονόπουλου.

Η ιστορική εξέλιξη του κράτους ανέδειξε την αναγκαιότητα νομικής κατοχύρωσης ορισμένων θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου ή του πολίτη ως μεμονωμένου ατόμου ή ως μέλους μιας ομάδας.^[1] Τα θεμελιώδη αυτά δικαιώματα χαρακτηρίζονται συνήθως ατομικά δικαιώματα διότι εγγυώνται την ατομικότητα του ανθρώπου. Εναλλακτικοί όροι για τα ανθρώπινα δικαιώματα που χρησιμοποιούνται διεθνώς είναι «θεμελιώδη ή ανθρώπινα δικαιώματα», «ατομικές, ανθρώπινες ή συνταγματικές ελευθερίες», «δικαιώματα και ελευθερίες του ανθρώπου».^[2] Οι έννοιες αυτές και άλλες συναφείς που χρησιμοποιήθηκαν και εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται, διαφέρουν μεταξύ τους διότι έχουν διαφορετικό ηθικό και ιδεολογικό περιεχόμενο, πηγάζουν από διαφορετικά πολιτικά και ηθικά θεωρητικά συστήματα και αναφέρονται σε διαφορετικές αντιλήψεις τόσο για την ανθρώπινη φύση όσο και για τη δικαιοσύνη.^[3] Σήμερα είναι γενικά παραδεκτό ότι ο όρος «δικαίωμα» είναι προτιμότερος από τον όρο «ελευθερία» διότι «τονίζει την αναγνωρισμένη από την έννομη τάξη αξίωση», σε αντίθεση με τον όρο «ελευθερία», ο οποίος «έχει στατική έννοια, αναφερόμενος σε μια κατάσταση και όχι σε μια αξίωση».^[4] Ενώ ο όρος «ελευθερίες»

χρησιμοποιείται κυρίως σε διακηρύξεις, οι οποίες δεν έχουν νομική ισχύ, ο όρος «δικαίωμα» αφορά στη νομική και όχι στη θρησκευτική ή ηθική θεμελίωσή του.

1.3 Τρεις γενιές ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Στο Ελληνικό Σύνταγμα του 1975 χρησιμοποιείται για πρώτη φορά ο όρος «δικαιώματα του ανθρώπου» ο οποίος είναι σαφέστερος και ακριβέστερος σε σχέση με τον ταυτόσημο, και χρησιμοποιούμενο εναλλακτικά στην ελληνική γλώσσα, «ανθρώπινα δικαιώματα». Ο όρος «ατομικά δικαιώματα» φαίνεται εξ αρχής να υπερέχει άλλων: «Με τη λέξη δικαίωμα σημαίνουμε την ατομική απαίτηση - αξίωση που απορρέει από κάποιο Δίκαιο»[\[5\]](#), «τονίζει την αυθυπαρξία και την έμφυτη ατομικότητα του ανθρώπου»[\[6\]](#). Σκοπός εξάλλου του δικαιώματος είναι να προστατεύσει το άτομο από τον ολοκληρωτισμό αλλά και από τον αυταρχισμό στον οποίο συχνά διολισθαίνει η εξουσία σε ένα κράτος με κατ' αρχήν συνταγματική κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η χρήση του όρου «ατομικά δικαιώματα» κρίνεται ωστόσο ανεπαρκής διότι περιορίζει την ιδέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις αρχές της. Η εξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σε θεσμικό επίπεδο, ξεπέρασε κατά πολύ τις προσδοκίες αλλά και τη φαντασία των εμπνευστών τους και των επαναστατών του 19^{ου} αι.

Τα ατομικά δικαιώματα αποτελούν πλέον μέρος της πρώτης γενιάς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μαζί με τα πολιτικά δικαιώματα. Τα ατομικά δικαιώματα έχουν αρνητικό περιεχόμενο ενώ τα πολιτικά ενεργητικό. Τα πρώτα θεμελιώνουν την αξίωση του ατόμου έναντι της εξουσίας, ώστε να μην απειλείται η ανθρώπινη ελευθερία - «αυτονομία», ενώ τα δεύτερα αφορούν στη συμμετοχή του στην άσκηση της κρατικής εξουσίας.[\[7\]](#)

Στη δεύτερη γενιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εντάσσονται τα «κοινωνικά» δικαιώματα. Πρόκειται για δικαιώματα με θετικό περιεχόμενο και αφορούν παροχές υπηρεσιών και αγαθών εκ μέρους της κρατικής εξουσίας (παιδεία, υγεία, κοινωνική ασφάλιση κλπ). Τέλος στην τρίτη γενιά εντάσσονται τα δικαιώματα που αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος, των καταναλωτών, της οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης, της ειρήνης κλπ. Κοινός τόπος για όλα τα δικαιώματα είναι η θέσπιση κανόνων δικαίου και θεσμών από την κατεστημένη εξουσία.[\[8\]](#)

1.4 Θεμελιώδη Δικαιώματα

Οι περισσότεροι σήμερα κατατείνουν στη χρήση του όρου «θεμελιώδη δικαιώματα», ο οποίος καθιερώθηκε από την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1948, χρησιμοποιήθηκε στη συνέχεια από μεταγενέστερες διακηρύξεις ή συμβάσεις και θεωρείται όρος με ουδέτερο περιεχόμενο και κατά τινές «όρος γένους» υπό τον οποίο είναι εύκολο να υπαχθούν οι διάφορες

κατηγορίες των δικαιωμάτων.[\[9\]](#)

Οι διακηρύξεις και τα περισσότερα από 250 κείμενα[\[10\]](#) (συμβάσεις, συνθήκες, σύμφωνα, πρωτόκολλα κλπ), που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, συγκεντρώνουν τις θεμελιώδεις αξίες οι οποίες αναφέρονται στις ουσιαστικές πτυχές της ανθρώπινης ζωής[\[11\]](#), δικαιώνοντας έτσι το χαρακτηρισμό τους ως θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν πλέον διεθνή χαρακτήρα και αυτό γίνεται φανερό από την ομοιότητα που παρουσιάζουν οι διατάξεις των σύγχρονων συνταγμάτων, που αφορούν στην κατοχύρωσή τους. Στα πλαίσια του δημοκρατικού κράτους τα ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα είναι συνταγματικά κατοχυρωμένα και η πρόοδος της νομικής επιστήμης εγγυάται την περαιτέρω κατοχύρωση και προστασία τους. Έξω από τα όρια του κράτους και στο επίπεδο του διεθνούς δικαίου η κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ξεκίνησε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Η έννοια του δικαιώματος, το οποίο «τονίζει την αναγνωρισμένη από την έννομη τάξη αξίωση»[\[12\]](#) αποκτά πλέον ουσιαστική και εντός της διεθνούς εννόμου τάξεως αξία.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα λόγω και της ραγδαίας ανάπτυξης των ΜΜΕ η κοινή γνώμη αναδείχτηκε σε ισχυρότατο πολιτικό μέσο στο εσωτερικό των χωρών αλλά και στη διεθνή πολιτική σκηνή. Η διάδοση και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί σήμερα για τη διεθνή κοινή γνώμη το μέτρο πολιτισμού των κρατών. Ένα κράτος καταγράφεται ως πολιτισμένο στη συνείδηση της παγκόσμιας κοινωνίας στο βαθμό που σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα.[\[13\]](#) Σε αντίθεση με την περίοδο πριν από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, σήμερα κανένα κράτος δεν τολμά να εκφραστεί κατά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων[\[14\]](#).

[\[1\]](#) Βλ. σχετικά στο κεφ. Α,1.3 και 1.4

[\[2\]](#) Π.Δ. Δαγτόγλου, *ό.π.*, σ.5-6

[\[3\]](#) Στάθης Μπάλιας, *ό.π.*, σ.105

[\[4\]](#) Π. Δ. Δαγτόγλου, *ό.π.*, σ.7

[\[5\]](#) Hans Kelsen, *General Theory of Law and State*, Cambridge, Mass (Harvard Univ.

Press) 1949, σ.3

[6] Π. Δ. Δαγτόγλου *ό.π.*, σ.6

[7] Μάνεσης Αρ, *ό.π.*, σ. 552

[8] *Ό.π.*, σ. 554

[9] Στάθης Μπάλιας, *ό.π.*, σ.107

[10] Πρόκειται για τα κείμενα «που διαμορφώθηκαν έπειτα από μακροχρόνια επεξεργασία στα Ηνωμένα Έθνη και τις ειδικευμένες οργανώσεις τους (π.χ. την Διεθνή Οργάνωση Εργασίας), όπως και στο Συμβούλιο της Ευρώπης, τον Οργανισμό των Αμερικανικών Κρατών, τον Οργανισμό Αφρικανικής Ενότητας, τη Διεθνή Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού και σε άλλους οργανισμούς και συνδιασκέψεις». Κώστας Δεληκωσταντής, *Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Δυτικό Ιδεολόγημα ή Οικουμενικό Ήθος ;*, εκδ. Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2011, σ.25

[11] *Ό.π.*, σ.14

[12] Π. Δ. Δαγτόγλου, *ό.π.*, σ.7

[13] Νίκος Κοτζιάς, Προλεγόμενα στο Μάικλ Ιγκνάτιεφ, *ό.π.*, σ. 21

[14] Κώστας Δεληκωσταντής, *Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου*, σ.20